

Algemeen verbod op onverdoofd slachten

Juridische analyse dd. 22 februari 2018

In Vlaanderen en Wallonië is er een politiek akkoord bereikt over een algemeen verbod op onverdoofd slachten. Dit akkoord houdt in dat er een verdoving komt via elektronarcose voor schapen. Voor kalveren en runderen is er sprake van “post cut stunning”, dat is het verdoven van het dier onmiddellijk na de halssnede¹. Daarmee wordt gevolg gegeven aan de aanbevelingen van bemiddelaar Piet Vanthemsche, waarop beroep werd gedaan door de Vlaamse minister van Dierenwelzijn Ben Weyts².

Concreet betekent dit dat in Vlaanderen het onverdoofd slachten van dieren verboden is vanaf januari 2019. Dit verbod heeft het Vlaams parlement op 28 juni 2017 gestemd.³

Vanaf juni 2019 is het onverdoofd slachten van dieren verboden in het Waalse Gewest. Voor ritueel slachten om godsdienstige redenen is er een uitstel tot september 2019. Dit verbod heeft het parlement op 17 mei 2017 gestemd.⁴

De vraag is nu of het verbod een discriminatie op grond van geloof in de zin van de antidiscriminatiewetgeving inhoudt en/of in strijd is met de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst.

Over de beslissing van de Vlaamse minister van Dierenwelzijn Ben Weyts van 12 september 2014, om enkel nog onverdoofde slachtingen toe te laten in erkende slachthuizen, heeft het Hof van Justitie in een recent arrest⁵ geoordeeld dat de beslissing niet strijdig is met de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Volgens het Hof heeft de Vlaamse overheid, door het verbod op rituele slachtingen op

---

¹ Bijkomende toelichting : Post-cut stunning wil zeggen dat het dier wordt geslacht en daarna meteen verdoofd met een slachtpin.

² Voor Vlaanderen zie o.a. : <http://www.demorgen.be/binnenland/-historisch-akkoord-over-verbod-op-onverdoofd-slachten-bc706de1>; <http://www.knack.be/nieuws/belgie/vlaamse-meerderheid-bereikt-akkoord-over-verbod-op-onverdoofd-slachten/article-normal-833929.html>; <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2936315>.

Voor Wallonië zie o.a. : <http://www.lalibre.be/actu/belgique/abattage-rituel-sans-etourdissement-une-derogation-accordee-par-le-parlement-wallon-jusqu-en-septembre-2019-591c634dcd70022542e10380>; <http://www.lesoir.be/1417467/article/actualite/belgique/2017-01-16/wallonie-l-abattage-sans-etourdissement-bientot-interdit>; <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2936315>

³ <https://www.vlaamsparlement.be/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1148920>

⁴ http://nautilus.parlement-wallon.be/Archives/2016_2017/DECRET/781_1.pdf

⁵ Hof van Justitie 29 mei 2018, C-426/16, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW e.a. tegen Vlaams Gewest, in tegenwoordigheid van Global Action in the Interest of Animals (GAIA) VZW.

tijdelijke slachtvloeren, rekening gehouden met de essentiële Europese regels rond dierenwelzijn. Over het totaalverbod op onverdoofd slachten heeft het Hof zich niet uitgesproken.

Unia is een onafhankelijke interfederale instelling gespecialiseerd in het gelijkkansenbeleid en het non-discriminatiebeleid en heeft overeenkomstig art. 6 van het samenwerkingsakkoord dd. 12 juni 2013 voor de oprichting van het Interfederaal Gelijkekansencentrum (BS. 5 maart 2014) de bevoegdheid om advies te verlenen betreffende de toepassing van het Decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkkansen- en gelijkebehandelingsbeleid (GKGB-decreet) en Decreet van 6 november 2008 betreffende de bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie (Waalse antidiscriminatiedecreet).

1. Voorafgaand

In het verleden hebben in Vlaanderen verschillende parlementsleden van verschillende politieke partijen een voorstel tot decreet ingediend met als voorwerp het invoeren van een algemeen verbod op onverdoofd slachten. In zijn laatste advies heeft de Raad van State⁶ geoordeeld dat de verplichting tot voorafgaande verdoving met het oog op de bevordering van het dierenwelzijn *“op een onevenredige wijze afbreuk doet aan de godsdienstvrijheid”*.

De Raad van State heeft verder aan de wetgever aanbevolen om een regeling uit te werken die op een evenwichtige wijze recht doet zowel aan de vrijheid van godsdienst van gelovigen, als aan het streven om dierenleed tegen te gaan: *“Dit kan door er voor rituele slachtingen naar te streven het dierenleed zoveel als mogelijk terug te dringen, door de voor het dier snelste en minst pijnlijke methode op te leggen, zonder evenwel de vrijheid van godsdienst te miskennen door, zoals in dit geval, een onvoorwaardelijk verbod op onverdoofd slachten in te voeren.”*

Om gevolg te geven aan de aanbeveling van de Raad van State, heeft minister Ben Weyts, dhr. Piet Vanthemsche (ex-Boerenbond) aangeduid als bemiddelaar om op zoek te gaan naar een mogelijk compromis. Dat compromis is uitgewerkt en houdt het hierboven geciteerde akkoord in: de verplichting tot verdoving via elektronarcose voor schapen. Voor kalveren en runderen zal post cut stunning toegepast worden. Volgens onze informatie heeft in Wallonië een soortgelijke raadplegingsprocedure niet plaatsgevonden.

2. Toepasselijke wetgeving

Verordening (EG) nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 ‘inzake de bescherming van dieren bij het doden (Artt. 4 en 26)

De wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren (Artt. 15 en 16)

De wet van 5 september 1952 betreffende de vleeskeuring en de Vleeshandel (Art. 24).

---

⁶ Adv. Raad van state afdeling Wetgeving 59.484/3 en 59.485/3 van 29 juni 2016 met betrekking tot Parl.St. VI.Parl. 2014-15, nr. 111/2 en Parl.St. VI.Parl. 2014-15, nr. 351/2 voorstel van decreet houdende wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren en de wet van 5 september 1952 betreffende de vleeskeuring en de vleeshandel, wat betreft het invoeren van een verbod op het onverdoofd ritueel slachten (hierna Adv. Raad van state afdeling Wetgeving 59.484/3 en 59.485/3 van 29 juni 2016).

Voor Vlaanderen: Decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkheids- en gelijkebehandelingsbeleid (GKGB-decreet)

Voor Wallonië: Decreet van 6 november 2008 betreffende de bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie (Waalse antidiscriminatiedecreet)

De vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst (art. 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en art. 19 van de Grondwet.

3. Analyse

Verbod op discriminatie op grond van geloof en/of levensbeschouwing

De bevoegdheid inzake dierenwelzijn is overgedragen aan de gewesten bij artikel 24 van de bijzondere wet van 6 januari 2014 'betreffende de Zesde Staatshervorming' (artikel 6, § 1, XI, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 'tot hervorming der instellingen'). Het Vlaamse, Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn bijgevolg bevoegd voor de voorgestelde regelingen, waardoor de toetsing dient te gebeuren in het licht van het GKGB-decreet en het Waalse Antidiscriminatiedecreet. De analyse zal zich beperken tot de situatie in Vlaanderen en Wallonië aangezien er nog geen concrete voorstellen zijn gemaakt voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Een algemeen verbod op het onverdoofd slachten kan gekwalificeerd worden als een indirect onderscheid op grond van geloof en/of levensbeschouwing. Er is sprake van indirect onderscheid *"wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze als dusdanig een schadelijke weerslag heeft op personen op wie een discriminatiegrond van toepassing is, tenzij die bepaling, maatstaf of handelwijze objectief en redelijkerwijze wordt gerechtvaardigd."* (artikel 16 § 2 GKGB-decreet en art. 4,8° Waalse antidiscriminatiedecreet).

Indirect onderscheid kent dus twee essentiële bestanddelen:

- een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze; en
- een schadelijke weerslag op personen gekenmerkt door een beschermd criterium in vergelijking met andere personen.

Een verbod van indirecte discriminatie verplicht de rechter om het discriminerende effect te onderzoeken van een behandeling die in termen van een uitdrukkelijk verboden criterium neutraal (of gelijk) is. De rechter moet, met andere woorden, nagaan welke gevolgen die "neutrale" (of gelijke) behandeling heeft voor de echte gelijkheid van een beschermde groep. Indirecte discriminatie of "impact discriminatie" is een weerspiegeling van de materiële gelijkheidsidee: zij verbiedt de gelijke behandeling van ongelijke gevallen.

In dit geval is het algemeen verbod op onverdoofd slachten een ogenschijnlijk neutrale maatregel, maar het benadeelt personen die omwille van religieuze of levensbeschouwelijke beweegredenen niet verdoofd kunnen slachten. Zo bestaan er binnen de islamitische (islam) en de israëlitische eredienst (Jodendom) rituele praktijken of rites die de verdoving of bedwelming van te slachten dieren niet toelaten: de schadelijke weerslag op personen gekenmerkt door hun geloof en/of levensbeschouwing is dus aanwezig.

Overeenkomstig de antidiscriminatiedecreten vormt een indirect onderscheid op grond geloof en/of levensbeschouwing een indirecte discriminatie, tenzij de ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelswijze die aan de grondslag ligt van dit indirect onderscheid objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn (de proportionaliteitstoets) (art. 16 § 2 GKGB-decreet en art. 9 Waalse antidiscriminatiedecreet).

Verder bepalen de antidiscriminatiedecreten dat: *“een situatie waarbij iemand op grond van een of meer, werkelijke of vermeende, eigen (in Vlaanderen ook of bij associatie) toegekende, beschermde kenmerken, minder gunstig wordt behandeld dan iemand anders in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld, geeft nooit aanleiding tot de vaststelling van enige vorm van discriminatie die door dit decreet verboden wordt als die situatie wordt voorzien door of krachtens een decreet, of voortvloeit uit de toepassing ervan (art. 21 GKGB-decreet en art. 10§ 2 Waalse Antidiscriminatiedecreet).*

In dit geval zal het verbod voorzien worden in een decreet, waardoor de vrijwaringsclausule van toepassing is. Er kan dus niet gesproken worden van een discriminatie in de zin van de antidiscriminatiedecreten.

De vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

Bescherming

Het algemeen verbod op onverdoofd slachten vormt een inmenging in de godsdienstvrijheid van personen die van mening zijn dat hun godsdienst voorschrijft dat dieren onverdoofd geslacht moeten worden om te beantwoorden aan de religieuze voorschriften.

De vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst is een fundamentele vrijheid en wordt onder meer bekrachtigd door art. 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en art. 19 van de Grondwet. Het is één van de pijlers van onze democratische samenleving.

Art. 9 EVRM luidt als volgt:

1. Eenieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid, hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging te belijden door de eredienst, door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing ervan en het onderhouden van de geboden en voorschriften.

2. De vrijheid van godsdienst of overtuiging te belijden kan aan geen andere beperkingen zijn onderworpen dan die welke bij de wet zijn voorzien, en die in een democratische samenleving nodig zijn voor de openbare orde, gezondheid of zedelijkheid of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Onder art. 9 EVRM genieten burgers een drieledige bescherming:

1) Intieme vrijheid van godsdienst/overtuiging: het “al dan niet gelovig zijn an sich” is beschermd.

2) Vrijheid om van godsdienst/overtuiging te veranderen. Deze bepaling omvat ook het recht om anderen te onderwijzen of te overtuigen van een godsdienst/overtuiging, althans voor zover geen sprake is van verregaande indoctrinatie.

3) Vrijheid om geloof/levensbeschouwing te belijden, d.i. de uitdrukkelijke expressie ervan. Deze vrijheid geldt zowel in privé als in het openbaar, en zowel voor de collectieve (bv. de interne organisatie van de geloof en het deelnemen aan erediensten) als de persoonlijke dimensie (bv. het onderhouden van geboden en voorschriften inzake kleding of voedsel) ervan. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) neemt een “persoonlijke of subjectieve opvatting” aan over de vrijheid van godsdienst.

Het voorgaande betekent dat de begrippen geloof/levensbeschouwing ruim opgevat worden: zoals het Hof van Justitie⁷ heeft geoordeeld, hebben ze betrekking op zowel het forum internum, dit is het feit een overtuiging te hebben, als het forum externum, dat wil zeggen de belijdenis in het openbaar van zijn een godsdienstige /levensbeschouwelijke overtuiging. Het in acht nemen van religieuze voedselvoorschriften kan dus worden beschouwd als een rechtstreekse uitdrukking van de praktische toepassing van een godsdienst of overtuiging in de zin van artikel 9 EVRM.

Beperkingsmogelijkheden

Geen enkele, zelfs fundamentele, vrijheid is absoluut. Ook de godsdienstvrijheid kan onder strikte voorwaarden worden beperkt. Art. 9 § 2 EVRM somt deze voorwaarden op, die cumulatief moeten voldaan zijn opdat de beperking op de godsdienstvrijheid toelaatbaar is.

1) Bij wet voorzien: een beperking moet berusten op een wettelijke grondslag, die toegankelijk en voorzienbaar is.

2) Rechtmatig: een beperking moet tot doel hebben een legitiem belang te beschermen. Art. 9 § 2 EVRM somt zelf een aantal legitieme doelstellingen op: openbare veiligheid, de bescherming van de openbare orde, gezondheid of goede zeden en de bescherming van de rechten en vrijheden van andere burgers.

3) Noodzakelijk in een democratische samenleving: een beperking van een grondrecht kan slechts als er een dwingende maatschappelijke noodzaak voorhanden is. Bovendien moet de impact van de inmenging in verhouding staan tot het te beschermen belang (proportionaliteitsvereiste).

De Raad van State, afdeling Wetgeving heeft reeds in zijn advies van 29 juni 2016⁸ geoordeeld dat een algemeen verbod op onverdoofd slachten de toetsing van art. 9 § 2 EVRM niet zal doorstaan, aangezien het verbod op een disproportionele wijze afbreuk doet aan de godsdienstvrijheid. De voorgestelde maatregelen maken het immers voor een aantal gelovigen onevenredig moeilijk om vlees aan te schaffen en te consumeren dat door hen in overeenstemming met hun religieuze voorschriften wordt geacht.

---

⁷ Hof van Justitie van 14 maart 2017, G4S Secure Solutions, C-157/15, punt 27, en 14 maart 2017, Bougnaoui en ADDH, C-188/15, punt 29, zoals bevestigd door Hof van Justitie van 29 mei 2018, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW e.a. tegen Vlaams Gewest, in tegenwoordigheid van Global Action in the Interest of Animals (GAIA) VZW, C-426/16, punt 44.

⁸ Adv. Raad van state afdeling Wetgeving 59.484/3 en 59.485/3 van 29 juni 2016.

Dit advies ligt in lijn met een vorig advies dat de Raad van State afdeling Wetgeving heeft uitgebracht in 2006⁹ over een federaal wetsvoorstel met een gelijkaardig voorstel tot algemeen verbod op onverdoofd slachten.

Beide adviezen baseren zich onder meer op de rechtspraak van het EHRM met betrekking tot de reikwijdte van artikel 9 EVRM wat het rituele slachten betreft.¹⁰ De zaak Cha'are Shalom Ve Tsedek tegen Frankrijk van 27 juni 2000 is in dit geval bijzonder relevant: een Israëlitische religieuze vereniging voerde aan dat artikel 9 EVRM geschonden was doordat de Franse overheid geweigerd had haar de noodzakelijke vergunning af te geven om gebruik te kunnen maken van slachthuizen teneinde het rituele slachten toe te passen overeenkomstig de religieuze voorschriften van haar leden. Die vergunning was alleen verleend aan de Association consistoriale israélite de Paris (ACIP), die de ruime meerderheid van de Franse joden verenigt. De verzoekende vereniging is ontstaan door afscheuring van de ACIP. Voor de aanhangers van de genoemde vereniging moet vlees niet alleen 'koosjer'¹¹ zijn, het moet 'glatt'¹² zijn.

Volgende elementen uit het arrest zijn essentieel ter beoordeling van het algemeen verbod op onverdoofd slachten in het licht van artikel 9 § 2 EVRM:

- Zowel het vereiste te kunnen beschikken over koosjer (met inbegrip van glatt) vlees als het vereiste om zich halal vlees¹³ te kunnen aanschaffen, valt onder de vrijheid van godsdienst die is gewaarborgd bij artikel 9 EVRM (dit kan afgeleid worden uit de overwegingen 73, 74, 78 van het arrest);
- Vervolgens wordt het wettelijke vereiste dat rituele slachtingen uitsluitend in erkende slachthuizen mogen plaatshebben, legitiem geacht in het licht van artikel 9 § 2 EVRM. Hiermee wordt immers een wettig en aanvaardbaar doel nagestreefd, namelijk de bescherming van de gezondheid en de openbare orde (overwegingen 77 en 84). Zo kunnen ongereguleerde slachtingen in dubieuze hygiënische omstandigheden vermeden worden (overwegingen 76 en 77).

In dit geval oordeelde het EHRM dat Frankrijk geen schending beging van de godsdienstvrijheid door het vergunningsrecht enkel toe te kennen aan het ACIP. Er zou volgens het EHRM slechts sprake zijn van inmenging in het grondrecht van de eisende partij als de gelovigen niet meer de mogelijkheid zou hebben zich vlees te verschaffen van dieren die overeenkomstig hun religieuze overtuiging gedood zijn. In dit geval oordeelde het EHRM dat het vereiste *glatt* vlees ingevoerd kon worden uit België en

---

⁹ Adv. RvS 40.350/AV van 16 mei 2006 over een wetsvoorstel 'tot wijziging van de wet van 5 september 1952 betreffende de vleeskeuring en de vleeshandel en van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren, inzake rituele slachtingen' en over de amendementen nrs. 1 tot 8, Parl.St. Senaat 2005-06, nr. 3-808/6 (hierna Adv. RvS 40.350/AV van 16 mei 2006).

¹⁰ EHRM 27 juni 2000 Cha'are Shalom Ve Tsedek tegen Frankrijk, EHRM 7 december 2010, Jakóbski v. Polen en EHRM 17 december 2013, Vartic v. Roemenië.

¹¹ Dit is het geheel van spijswetten dat in het jodendom bepaalt of voedsel wel of niet door joden gegeten mag worden. Voedsel dat aan deze spijswetten voldoet, beschouwt men als rein en wordt in het Nederlands traditioneel kosjer of koosjer genoemd.

¹² De term Glatt kosher betekent letterlijk "smooth" en verwijst naar vlees waar de longen absoluut geen verklevingen hebben (dat wil zeggen, de littekens van vorige ontsteking),

¹³ Halal betekent taalkundig gezien wat toegestaan is voor moslims die de Islam als religie belijden. Hierbij draait het niet alleen om het eindproduct, maar ook om alle handelingen die voorafgaand aan de levering plaatsvinden. Halal is een voedingsleer met duidelijke voorschriften en richtlijnen waaraan moslims zich dienen te houden.

de organisatie had de mogelijkheid om een overeenkomst te sluiten met het ACIP om volgens de eigen voorschriften te slachten (overwegingen 81-83).

Zoals reeds meegedeeld heeft de Raad van State, afdeling Wetgeving op basis van dit arrest geoordeeld dat een algemeen verbod op onverdoofd slachten op een onevenredige wijze afbreuk doet aan de vrijheid van godsdienst.¹⁴

De Raad steunt zich op de stelling dat bij de vraag of dierenwelzijn al dan niet een beperking kan zijn op godsdienstvrijheid niet gaat om een beperking van een grondrecht door een ander grondrecht. Dieren zijn immers geen rechtssubjecten, met een vergelijkbare status als mensen.¹⁵

Deze beoordeling is bevestigd geweest in de laatste adviezen van de Raad van State, afdeling wetgeving, op de Vlaamse¹⁶ en Waalse¹⁷ voorstellen tot decreten.

Gezien de rechtspraak van het EHRM en de verschillende adviezen van de Raad van State, afdeling wetgeving, meent Unia dan ook dat een veralgemeende verbod op onverdoofd slachten de toets van art. 9§ 2 EVRM niet zal doorstaan. Het is ook van belang om te onderstrepen dat overheidsinstellingen, waaronder Unia en rechters, zich in beginsel dienen te onthouden van inmenging in godsdienstige debatten inzake de inhoud en de strekking van religieuze overtuigingen. Het beginsel van de scheiding van kerk en staat, zoals vervat in artikel 21 van de Belgische Grondwet, heeft tot gevolg dat het niet aan de overheid staat om te oordelen over de theologische juistheid van de opvattingen van aanhangers van een bepaalde godsdienst, ook als het gaat om bepaalde stromingen binnen een godsdienst.¹⁸

We stellen vast dat er een aanzet tot dialoog is geweest in Vlaanderen, maar dat de bevroegde organisaties zich niet akkoord verklaren met het voorstel.¹⁹

Daar het Vlaamse en Waalse Parlement vrijwel unaniem²⁰ het voorstel tot het invoeren van een verbod op onverdoofd slachten goedgekeurd heeft, kan het verbod enkel aangevochten worden voor het Grondwettelijk Hof, wat ondertussen gebeurd is.²¹

---

¹⁴ Adv. RvS 40.350/AV van 16 mei 2006 voetnoot 6 en 7.

¹⁵ Adv. RvS 40.350/AV van 16 mei 2006, overweging 16.

¹⁶ Adv. Raad van state afdeling Wetgeving 59.484/3 en 59.485/3 van 29 juni 2016

¹⁷ Adv. Raad van state afdeling Wetgeving nr. 60. 870/4 en nr. 60. 871/4 van 20 februari 2017 voorstel van decreet houdende wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren met het oog op het verbieden van rituele slachting zonder voorafgaande verdoving, Waals Parlement 2014-15, nr. 110/1 en voorstel tot het verbieden van onverdoofd slachten in Wallonië, Waals Parlement 2016-17, nr. 60.870/4.

¹⁸ Advies Nederlandse Raad van State van 20 oktober 2008 over een voorstel van wet van het lid Thieme 'tot wijziging van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren in verband met het invoeren van een verplichte voorafgaande bedwelming bij ritueel slachten', Tweede Kamer, 2009-10, nr. 31.571/4, 2. In die zin ook GwH 6 december 2012, nr. 145/2012, B.16.3, zoals geciteerd in Adv. Raad van state afdeling Wetgeving 59.484/3 en 59.485/3 van 29 juni 2016 met betrekking tot Parl.St. VI.Parl. 2014-15, nr. 111/2 en Parl.St. VI.Parl. 2014-15, nr. 351/2 voorstel van decreet houdende wijziging van de wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren en de wet van 5 september 1952 betreffende de vleeskeuring en de vleeshandel, wat betreft het invoeren van een verbod op het onverdoofd ritueel slachten.

¹⁹ Het gaat hier om het Executief van de Moslims van België en het Centraal Israëlitisch Consistorie van België, die afwijzend hebben gereageerd in de pers, omdat het voorstel niet in overeenstemming is met de betrokken religieuze praktijken.

Unia

Een advies van de Raad van State, afdeling Wetgeving over een mogelijk Brussels voorstel tot ordonnantie is volgens ons onontbeerlijk.

We hebben begrepen dat er openheid is voor dialoog binnen de betrokken gemeenschappen²². We hopen dat van die openheid gebruik gemaakt zal worden in Brussel. Het gevoelig karakter van het debat vereist immers dat een beslissing met alle nodige voorzichtigheid genomen dient te worden.

Het polariseren van het maatschappelijk debat over dit thema draagt immers tot niets bij. Verder zal een algemeen verbod op onverdoofd slachten het probleem verleggen, aangezien geen beperking wordt opgelegd aan de consumptie van onverdoofd geslacht vlees: Indien joden en moslims beslissen om hun vlees vanuit het buitenland te importeren, dan is het probleem van dierenleed niet opgelost.

De discussie over het evenwicht tussen het voorkomen van dierenleed en godsdienstvrijheid is bijzonder moeilijk en gevoelig, die sereen dient te verlopen. Zo is de specificiteit van dit debat in een zekere zin en impliciet erkend door het Waalse voorstel tot Decreet dat een gefaseerde inwerkingtreding voorziet van het algemeen verbod op onverdoofd slachten, met een overgangperiode voor het ritueel slachten tot 1 september 2019.

De antidiscriminatiewetgeving is echter geen geschikt instrument om het debat te beslechten.

Het past ook om te verwijzen naar het Rapport Tafels van interculturele dialoog, waarin wordt aanbevolen door het Verslagcomité om de huidige regelgeving inzake ritueel slachten te behouden. *“Een verbod op onverdoofd slacht druist immers in tegen religieuze voorschriften van zowel joden als moslims en zou hen beletten om in ons land nog verder vlees te consumeren op een manier die conform hun rite is”*.²³

Ten slotte sluit Unia zich aan bij de aanbeveling van de Raad van State om te zoeken naar een compromis waarbij een evenwicht gezocht dient te worden naar de bescherming van het dierenwelzijn en de vrijwaring van de vrijheid van godsdienst. Unia erkent de bescherming van het dierenwelzijn, maar onderstreept hierbij het belang naar het zoeken van inclusieve oplossingen, in dialoog met de betrokken geloofsgemeenschappen en andere belanghebbenden.

---

²⁰ Met uitzondering van de SP.A. (voor het Vlaamse voorstel) en PTB (voor het Waalse voorstel) die zich onthielden van de stemming.

²¹ Beroep tot vernietiging ingesteld door het Centraal Israëlitisch Consistorie van België en anderen, rolnummer 6784 (FR), Ontvangstdatum 30 november 2017, de vzw « Mosquée Arrahma – Association de foi et pratique de la religion islamique de Marchienne-au-Pont » en anderen, rolnummer 6785 (FR), Ontvangstdatum 01 december 2017, de vzw « Coördinatie Comité van Joodse Organisaties van België. Section belge du Congrès juif mondial et Congrès juif européen » en anderen, Rolnummer 6782 (NL), Ontvangstdatum 29 november 2017, Bekendmaking art. 74 in het Belgisch Staatsblad op 8 januari 2018 en het Executief van de Moslims van België en anderen, rolnummer 6786 (NL) Ontvangstdatum 04 december 2017.

²² Zo verklaarde de Executieven van de Moslims in het persbericht van 20 april 2017 dat *“Het EMB is bereid om alle pistes te bekijken die moeten leiden naar een verbetering van het dierenwelzijn, door het lijden van het dier zo veel mogelijk te verminderen. Het EMB staat open voor de dialoog tussen de Belgische moslimgemeenschap en de overheden om te komen tot een oplossing die respectvol is, zowel voor het dierenwelzijn als voor de vrijheid van godsdienst”*.

²³ Rapport dat op 8 november 2010 in Brussel werd overhandigd aan Joëlle Milquet, toenmalige Vice-Eerste minister, minister van Werk en van Gelijke Kansen, belast met het Migratie- en Asielbeleid, tijdens de slotceremonie van de Rondetafels van de Interculturaliteit, pagina 82.